

Gaisci och Gn ath oige

Focal nua le foghlaim: Ainmhithe

*Oiri n ach do phaistí
bunscoile*

Ainm:

Rang:

D  t  :

- **Bithéagsúlacht:** Is    is br   le 'bith' n   beatha agus 'éagsúlacht' n   m  ad cinéail difriúla at   ann, Bithéagsúlacht is ea gach n   beo ar domhain.
- **  iceach  ras :** Is ea an t-idirgníomhú idir gach n   beo (ar nós na hainmhithe, na plandaí agus na feithidí) lonnaithe i gceantar le orgánaigh nach bhfuil beo (ar nós uisce, ithir, carraigeacha, agus grian)
- **Gnáthóg:** Is ea baile ainmhí na planda. T   nach m  r gach uile   it ar domhan mar ghnáthóg,   n ngaineamhlach is teas n   na cnoc oighir is fuaire.
- **Speiseas:** Gr  pa nithe beo a tugann gluain nua go nádúrtha le ball d  r ngrúpa f  in agus n   tugtar le ghrúpa eile.
- **Oich  :** deanann oich   cur s  s ar n   beo a mb  ionn ina choladh i rith an lae ach a thagann chun beocht le linn na ho  che. Sampla at   ann n   Ulchabh  n, Sci  th  n leathair agus Gr  inneog.
- **Geimhri  :** nuair a mb  ionn ainmhithe áirithe ina choladh de thr  imhse an fhada le linn aimsir fuaire. Chun a bheith ullamhaithe, itheann ainmhithe geimhridh beart m  ir b  dh le linn an F  mhair ionas gur féidir leo maireacht  il in aimsir fuaire.
- **Mamach:** is ea ainmhí a an  la  onn aer, t   cn  mh droma acu agus a fásann moing ag pointe áirithe sa saol. Le sin, ag na mamach baineann b  ionn faireoga acu ina dh  antar bainne d  r gcuain.
- **Uiliteoir:** Is iad na uiliteoir   n   na hainmh   a itheann plandaí, feoil, alga agus fungas.
- **Luibhiteoir:** Is iad na luibhiteoir   n   na hainmh   a itheann plandaí den chuid is m  .
Feoiliteoir: Is iad na feoiliteoir   n   na hainmh   a itheann feoil den chuid is m  .
- **Creachadóir:** is ea ainmhí a mhaireann tr   ainmhí eile a mhar   agus a ithe!
Creach: is ea ainmhí a mb  ionn seilgithe n   m  irithe ag ainmhí eile mar bhia.
- **Inveirteabrach:** is ea ainmhí nach bhfuil cn  mha droma acu.
- **  l:** is ea gr  pa cuain ainmhithe at   rugadh ag an am c  anna   n m  ithir c  anna.
- **D  bh  athach:** Is ea ainmhí fuarfhuilteach, veirteabrach at   rugadh san uisce agus a an  ileann le geolbhach

Gaiscíoch Gnáthóige

Focal nua le foghlaim:

Ainmhithe

*Oiriúnach do
phaistí bunscoile*

Ainm:

Rang:

Dáta:

Cuardach Focal

r s p e i s e a s t é m l m c
l q w i o i c h í g i a u y r
c p s m w n j w z z c m i y e
i j v u f m y e a á e a b u a
b i t h é a g s ú l a c h t c
o n c v c q y p p s c h i k h
d s x q j i a j v m h g t l a
g k b i o w m g b b ó t e c d
e s z l n g q v y n r k o r ó
i s c k p f u v k t a y i e i
m u i l i t e o i r s w r a r
h i n v e i r t e a b r a c h
r f e o i l i t e o i r k h q
i m d é b h e a t h a c h v u
ú g n á t h ó g q i q s u k k

bithéagsúlacht

éiceachóras

débheathach

ál

inveirteabrach

feoiliteoir

gnáthóg

uiliteoir

speiseas

oichí

creachadóir

luibhiteoir

geimhriú

mamach

creach

Gaisciúch Gnáthóige

Focal nua le foghlaim:

Éan

*Oiriúnach do
phaistí bunscoile*

Ainm:

Rang:

Dáta:

- **Bithéagsúlacht:** Is í is brí le 'bith' ná beatha agus 'éagsúlacht' ná méad cinéail difriúla atá ann, Bithéagsúlacht is ea gach ní beo ar domhain.
- **Éiceachóras :** Is ea an t-idirgníomhú idir gach ní beo (ar nós na hainmhithe, na plandaí agus na feithidí) lonnaithe i gceantar le orgánaigh nach bhfuil beo (ar nós uisce, ithir, carraigeacha, agus grian)
- **Gnáthóg:** Is ea baile ainmhí na planda. Tá nach mór gach uile áit ar domhan mar ghnáthóg, ón ngaineamhlach is teas nó na cnoc oighir is fuaire.
- **Speiseas:** Grúpa nithe beo a tugann gluain nua go nádúrtha le ball dár ngrúpa féin agus ní tugtar le ghrúpa eile.
- **Uiliteoir:** Is iad na uiliteoirí ná na hainmhí a itheann plandaí, feoil, alga agus fungas.
- **Imirce:** Bogann roinnt mamaigh, éisc, feithide, agus ainmhithe eile ó áit go háit ag tréimhse áirithe sa bhliain. Glaotar imirce ar an ngluaiseacht seo. Tá imirce mar chuid do saolré na hainmhithe.
- **Oichí:** deanann oichí cur síos ar ní beo a mbíonn ina choladh i rith an lae ach a thagann chun beocht le linn na hoíche. Sampla atá ann ná Ulchabhán, Sciathán leathair agus Gráinneog.
- **Geimhriú:** nuair a mbíonn ainmhithe áirithe ina choladh de thréimhse an fhada le linn aimsir fuaire. Chun a bheith ullamhaithe, itheann ainmhithe geimhridh beart móir bídh le linn an Fómhair ionas gur féidir leo maireachtáil in aimsir fuaire.
- **Cleitiú:** Fanann sicíní óga sa nead agus fásann siad ann go dtí go bhfuil a ngcleite acu. Is é is brí le cleitiú ón nead ná an nead a fágáil! **Scalltán** (roimh cleitiú). **Puiléad** (in dhiadh cleitigh)
- **Ál:** is ea grúpa óige/eireogaí. Le héan nó le feithidí, gorann ál nó tugfar aire d'ál amháin ag an am. **Eireog:** is ea na héiníní óga. **Crúb:** is ea méad iomláin na uibheacha a bheireann éan i ngach goire(*nesting*). Bíonn níos mó ná goir amháin sa bhliain ag roinnt éin.
- **Clúmh:** Tá gaol leis an bhfocal *clúmh* agus an focal *cleite*. Cuireann sé síos ar na cleití go léir a cruthaíonn an dath agus na patrún ar éan.
- **Fara (dul ar fara):** Is é is fara ná áit in a théinn éan nó sciathán láithir ina choladh nó chun foscaidh. **Ealta éin:** Grúpa éin.
- **Creachadóir:** is ea ainmhí a mhaireann trí ainmhí eile a mharú agus a ithe! **Creach:** is ea ainmhí a mbíonn seilgithe nó máirithe ag ainmhí eile mar bhia.

Gaiscíoch Gnáthóige

Focal nua le foghlaim:

Éan – Cuardach Focal

*Oiriúnach do
phaistí
bunscoile*

Ainm:

Rang:

Dáta:

Cuardach Focal

i m n q n i d p g n á t h ó g
g a p s g m b g m k u f w b r
e v w z n i i c x o i c h í t
i v q y s r t É l s d i s m c
m k p p t c h i p ú q i c u r
h l a c u e é c u j m z a b e
r w p l i i a e i t y h l o a
i s j e l a g a l l n q l e c
ú p e i i c s c é a c d t i h
m e a t t r ú h a b b g á r a
v i l i e ú l ó d Á k j n e d
c s t ú o b a r j l o f w o ó
c e a n i s c a y r h s a g i
y a v p r c h s k p o l b r r
p s k h l p t n p o a b l g a

Bithéagsúlacht

Éiceachóras

Creachadóir

Ealta

Gnáthóg

Geimhriú

Scalltán

Fara

Uiliteoir

Cleitiú

Imirce

Crúb

Eireog

Oichí

Clúmh

Ál

Speiseas

Puiléad

Gaiscíoch Gnáthóige

Focal nua le foghlaim: Feithidí

*Oiriúnach do
phaistí bunscoile*

Ainm:

Rang:

Dáta:

- **Bithéagsúlacht:** Is í is brí le 'bith' ná beatha agus 'éagsúlacht' ná méad cinéail difriúla atá ann, Bithéagsúlacht is ea gach ní beo ar domhain.
- **Éiceachóras :** Is ea an t-idirgníomhú idir gach ní beo (ar nós na hainmhithe, na plandaí agus na feithidí) lonnaithe i gceantar le orgánaigh nach bhfuil beo (ar nós uisce, ithir, carraigeacha, agus grian)
- **Gnáthóg:** Is ea baile ainmhí na planda. Tá nach mór gach uile áit ar domhan mar ghnáthóg, ón ngaineamhlach is teo nó na cnoc oighir is fuaire.
- **Speiseas:** Grúpa nithe beo a tugann gluain nua go nádúrtha le ball dár ngrúpa féin agus ní tugtar le ghrúpa eile.
- **Feithidí:** Is cinéail ainmhí inveirteabraigh beaga iad na feithidí a bhfuil mar chuid de ghrúpa inverteabraigh darbh ainm artrapódí. Tá trí chuid le corp an bhfeithid , sé cosa altach(*jointed*), agus creatlach seachtrach (eisichreatlach)
- **Bolb/ Cnuig / Máirín a' chlúimh:** ainmhí beaga le corp cúnga agus le neart cosa, íosann siad duilleoga agus fásann siad ina Féileacán nó Leamhan
- **Ag foladh:** is ea an próiseas nádúrtha nuair a caithfear na feithidí an eisichreatlach uathu ón tréimse saoil roimh ré. De bharr go bhfuil an eisichreatlach cruath agus docht, is féidir le feithidí leanúint ag fás laistigh agus caithfear fáil réidh leo agus ceann nua a fhás! **An eisichreatlach:** is ea cluadach a tacaíonn agus a thugann cosaint do chorp do ainmhí éagsúla. Cíollaíonn sé go bhfuil an creatlach ar an dtaobh seachtrach.
- **Meiteamorfóis:** is í próiseas a bhfuil ag ainmhí áirithe chun fás aníos. Is slabhra gnímh d'athruithe fisiceach í a tharlaíonn dóibh. Tá meiteamorfóis an coitianta do fheithidí.
- **Larbha:** cuireann an focal larbha síos ar óige ainmhithe éagsúla (neart feithide) a chaithfear dul tríd athruithe fisiceacha suantasach roimh fás aníos. **Pupaigh:** an próiseas meiteamorfóise a chur i gcrích idir larbha agus feithid fásta, agus a bhfuil i gcocún de gnáth. **Cocún:** Is ea téada síoda a sníonn timpeall an larbha do feithidí éagsúla. Tagann feileachán álainn amach as cocún an bholba. **Crílid:** is ea feileachán nó leamhan ag pointe áirithe d'fhás nuair atá ag athrú in a feithid fásta agus a bhfuil i gcluadach cruaidh.

Gaiscíoch Gnáthóige

Focal nua le foghlaim:

Feithidí – cuardach focal

*Oiriúnach do
phaistí bunscoile*

Ainm:

Rang:

Dáta:

Cuardach Focal

mmh e e w l b k f p s j j a x e o n g
f l o j v n v b f a c g v j a b e p u a
o e q z b o k p z r h r q l u v y f i r
u e i e m w r w o i z i x g h h t t s i
s b i t h é a g s ú l a c h t k l j q x
p v z r h b f c É y o w n e t m a a h b
u v e k v i m i o i d e e a h m r n o c
p f e t w w d á v c c x z e f t b u j n
a l z x f k u í i o ú e v k y m h l y u
i b t y z j d z x r o n a o h u a b k i
g l i y w e b j d a í d v c m w k o x g
h s p e i s e a s o j n k m h s l l w y
s l c n w y k h i f u u a x c ó v b p k
t g n á t h ó g y e j l w c k t r u d x
a s b c r i s i l i d u m q h m s a m o
a g f o l a d h u o k h s w h l f v s u
b m e i t e a m o r f ó i s e e ú s a e
a x c n u e n m r z o k q b l z z i c m
i y d a i q w q p y h d k i r f h h m g
e e i s i c h r e a t l a c h o t k v h

Máirín a' chlúimh	Bithéagsúlacht	Meiteamorfóis	Bolb
Gnáthóg	eisichreatlach	Éiceachóras	
Feithidí	Speiseas	Ag foladh	
Crisilid	Pupaigh	Cocún	
Larbha	Cnuig		

Gaisciúch Gnáthóige

Focal nua le foghlaim:

Plandaí – cuardach focal

*Oiriúnach do
phaistí bunscoile*

- **Bithéagsúlacht:** Is í is brí le 'bith' ná beatha agus 'éagsúlacht' ná méad cinéail difriúla atá ann, Bithéagsúlacht is ea gach ní beo ar domhain.
- **Éiceachóras :** Is ea an t-idirgníomhú idir gach ní beo (ar nós na hainmhithe, na plandaí agus na feithidí) lonnaithe i gceantar le orgánaigh nach bhfuil beo (ar nós uisce, ithir, carraigeacha, agus grian)
- **Gnáthóg:** Is ea baile ainmhí na planda. Tá nach mór gach uile áit ar domhan mar ghnáthóg, ón ngaineamhlach is teo nó na cnoc oighir is fuaire.
- **Síorghlas:** Is iad na plandaí síorghlas ná plandaí a bhfuil dealramh nach gcailltear na duilleoga, mar "go bhfanann siad glas" an bliain ar fad.
- **Duillsilteach:** Cíollíonn an focal duilleoga (duill) ag titim (silteach). Is brí le Silteach ná titim ar nós braon uisce, ag titim le sruth. Cuireann sé síos ar an nós atá ag crainnte áirithe na duilleoga a chur uathu sa Fómhar.
- **Bláthanna Léana:** Is ea aon bhláth a fhásann i gceantar fhiáin. Bíonn bláthanna léana dúchasach do cheantar áirithe.
- **Na Cothaithe:** Is iad na cothaithe na substaintí tábhachtach a faightear i mbia agus cabhraíonn le do chorp maireachtaint. Tá cothaitheach ríachtanach do phlandaí chun fáis. Faightear cothaitheach planda san ithir.
- **Pailin:** Is ea mionphúdar cruthaithe ag formhór planda ina gcóras atáirgeadh (chun plandaí nua a dhéanamh)
- **Pailneoir:** Is iad na pailneoirí na ainmhithe a cabhraíonn pailin a iompar ó phlanda go planda. Tá formhór speiseas planda ag brath ar pailneoirí chun an pailin a iompar chun go mbeadh atáirgeadh ar fáil dóibh. Seo roinnt sampla do pailneoirí, na beacha, na foichí, na leamhan, na féileacháin, na héin, agus na sciathán leathair.
- **Fótaisintéis:** is ea an próiseas inar úsáideann plandaí solas na gréine chun a mbia féin a cruthú.
- **Ilbhliantóg:** Planda a fhásann bliain i ndiaidh bliana gan athphlandáil ná síol nua a chur. Fásann formhór na hilibhliantóige thar an tEarrach agus an Samhradh, críonnaíonn siad siar sa gheimhreadh agus fásann siad arís san athbhliain óna fréamhacha.
- **Dúchasach:** Is iad plandaí dúchasacha ná plandaí a fásann go nádúrtha in Eirinn. Bíodh na plandaí seo in Eirinn ón Oighearaois i leith.
- **Buinneán/Sailleagán:** Dá ainm tugtha do chrann óg.
- **Bláthaigh:** chun bláthanna a dhéanamh. Bláthaíonn crann – úil roimh a mbíonn tortha
- **Speiseas:** Grúpa nithe beo a tugann gluain nua go nádúrtha le ball dár ngrúpa féin agus ní tugtar le ghrúpa eile.

Gaisciúch Gnáthóige

Focal nua le foghlaim:

Plandaí

*Oiriúnach do
phaistí bunscoile*

- **Neachtar:** Is ea leacht lán le siúcra, atá táirgthe ag bláthanna. Is foinse soláthair bia do chuid mhór feithidí pailneora é
- **Scaipeadh:** is é an bealach ina mbíonn síolta scaipeadh nó iompartha thart. Ag braith ar chineál an tsíl, iompraítear le gaoith, le uisce nó ar ainmhí nó éin.
- **Péacadh:** Péacann an síol nó tosnaítear ag fás mar phlanda, má fhaigheann sé a dhóthain uisce agus solas gréine.
- **Stólan:** Is é is stólan ná craobhacha a fásann as planda agus a cruthaíonn fréamhacha nua chun planda nua a thosnú, glaotar “reathaire” (runners as béarla)

Gaiscíoch Gnáthóige

Focal nua le foghlaim:

Plandaí

*Oiriúnach do
phaistí bunscoile*

Ainm:

Rang:

Dáta:

Cuardach Focal

I L S C A A T G P N B B O Z S A X X L D
N Z F A V Z I A M A W L U H L J G O M I
I Z B Ó I G P D S C I H á I Q Z O W Y F
W I J I T L F P U C T L Z T N M H J A G
S L E S T A L U é I A K N D H N R L O T
T B B G í H I E G A L I Z E G A E T R B
ó H L I L O é S A N C L P Y O E I á A S
L L á D B V R A I G á A S E D I N G N P
A I T ú É V S G G N á T D I A V R B H E
N A H C P I Q E H S T N H H L D S X X I
D N A H A V C N N L ú é L ó K T H B N S
J T N A I K F E E G A L I D G T E T X E
M ó N S L T Z K A A Z S A S P T Z A S A
A G A A I S U K C C A W M C P X V M C S
B V L C N S L K H G H L T V H J P N B H
S F é H A V H D T Q L ó W Z H T O B Z H
Q Y A Z A I S C A Q L H R I C S M I K F
O B N M O E D D R B U J I A V F N Q S V
C H A X C G T X T Q K U T I S F N O Z F
L A N A C O T H A I T H I G H U P N K C

Bithéagsúlacht

Bláthanna Léana

Fótaisintéis

Duillsilteach

Éiceachóras

Ilbhliantóg

Sailleagán

Na Cothaithigh

Síorghlas

Dúchasach

Gnáthóg

Bláthaigh

Pailneoir

Buinneán

Scaipeadh

Speiseas

Péacadh

Neachtar

Stólan

Pailín

Gaiscíoch Gnáthóige

Focal nua le foghlaim:
Ainmhithe

Oiriúnach do
phaistí bunscoile

Ainm:

Rang:

Dáta:

Cuardach Focal

r s p e i s e a s t é m l m c
l q w i o i c h í g i a u y r
c p s m w n j w z z c m i y e
i j v u f m y e a á e a b u a
b i t h é a g s ú l a c h t c
o n c v c q y p p s c h i k h
d s x q j i a j v m h g t l a
g k b i o w m g b b ó t e c d
e s z l n g q v y n r k o r ó
i s c k p f u v k t a y i e i
m u i l i t e o i r s w r a r
h i n v e i r t e a b r a c h
r f e o i l i t e o i r k h q
i m d é b h e a t h a c h v u
ú g n á t h ó g q i q s u k k

bithéagsúlacht

inveirteabrach

uiliteoir

creachadóir

mamach

éiceachóras

feoiliteoir

speiseas

luibhiteoir

creach

débheathach

gnáthóg

oichí

geimhriú

ál

Gaiscíoch Gnáthóige

Focal nua le foghlaim:

Éan

*Oiriúnach do
phaistí bunscoile*

Green-Schools

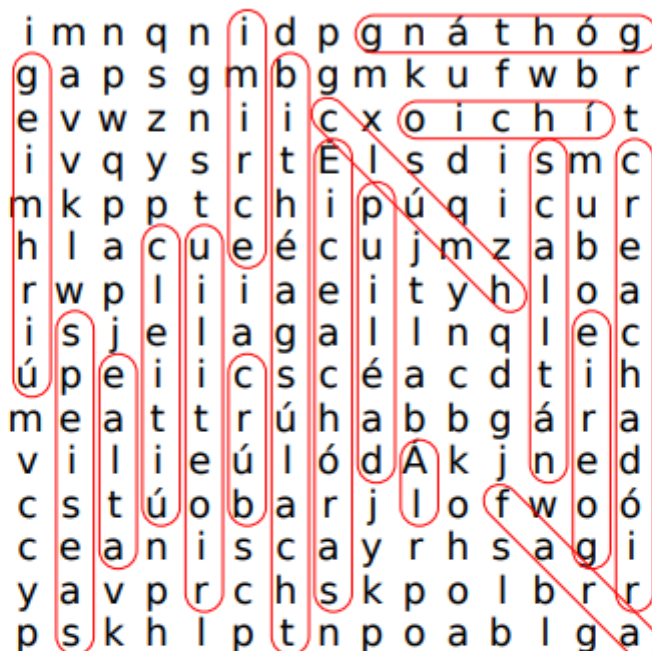
An Taisce

Ainm:

Rang:

Dáta:

Cuardach Focal

Bithéagsúlacht

Gnáthóg

Uiliteoir

Eireog

Speiseas

Éiceachóras

Geimhriú

Cleitiú

Oichí

Puiléad

Creachadóir

Scalltán

Imirce

Clúmh

Ealta

Fara

Crúb

Ál

Gaiscíoch Gnáthóige

Focal nua le foghlaim :
Feithid

Oiriúnach do
phaistí bunscoile

Ainm:

Rang:

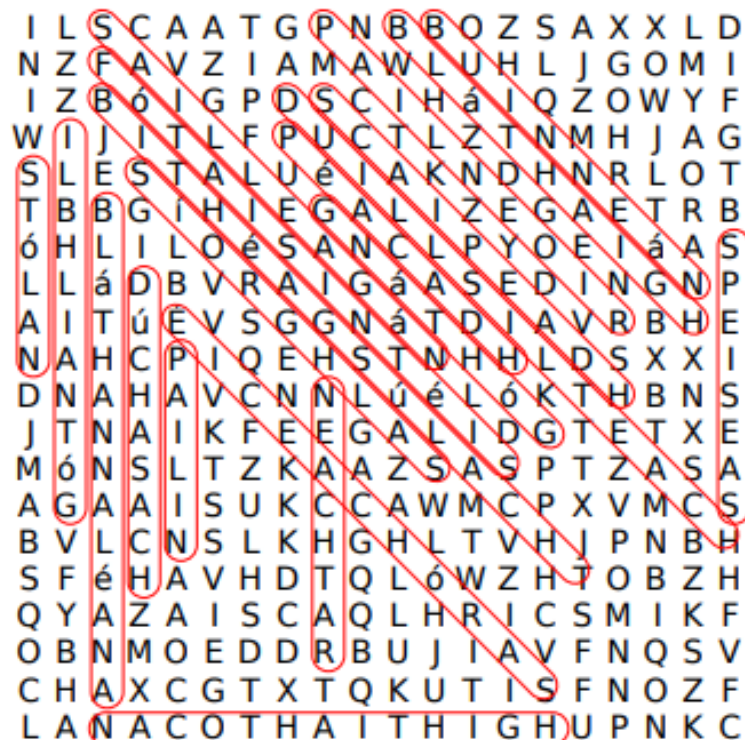
Dáta:

Cuardach Focal

mmheewl b k f p s j j a x e o n g
f l o j v n v b f a c g v j a b e p u a
o e g z b o k p z r h r q l u v y f i r
u e i e m w r w o i z i x g h h t t s i
s b i t h é a g s ú l a c h t k l j q x
p v z r h b f c E y o w n e t m a a h b
u v e k v i m j o i d e e a h m r n o c
p f e t w w d a v c c x z e f t b u j n
a l z x f k u j i o u e v k y m h l y u
i b t y z j d z x r o n a o h u a b k i
g l i y w e b j d a i d v c m w k o x g
h s p e i s e a s o j n k m h s l l w y
s l c n w y k h i f u u a x c o v b p k
t g n á t h ó g y e j l w c k t r u d x
a s b c r i s i l i d u m q h m s a m o
a g f o l a d h u o k h s w h l f v s u
b m e i t e a m o r f ó i s e e u s a e
a x c n u e n m r z o k q b l z z i c m
i y d a i q w q p y h d k i r f h h m g
e e i s i c h r e a t l a c h o t k v h

Máirín a' chlúimh	Bithéagsúlacht	Meiteamorfóis	Bolb
Gnáthóg	eisichreatlach	Éiceachóras	
Feithidí	Speiseas	Ag foladh	
Crisilid	Pupaigh	Cocún	
Larbha	Onuig		

Cuardach Focal

Bithéagsúlacht

Duillsilteach

Sailleagán

Dúchasach

Pailneoir

Speiseas

Stólan

Bláthanna Léana

Éiceachóras

Na Cothaithigh

Gnáthóg

Buinneán

Péacadh

Pailín

Fótaisintéis

Ilbhliantóg

Síorghlas

Bláthaigh

Scaipeadh

Neachtar